

Hvad gør vi med haveaffaldet?

Sådan kan du bruge dit haveaffald i din egen have til gavn for klimaet, biodiversiteten – og haven selv

Hvad gør vi med haveaffaldet?

Få inspiration til at beholde mest muligt haveaffald i din egen have – til glæde for miljøet, klimaet og biodiversiteten.

Eksemplerne kommer fra et projekt på Orø. Her har en gruppe beboere gjort en indsats for at beholde den store mængde haveaffald, som ellers køres af øen, som en ressource lokalt.

På Orø er gevinsterne ved en holdningsændring åbenlys, men uanset hvor du bor, giver det mening at tage færre ture med trailer til genbrugspladsen med haveaffald.

Inspirationen og debatten fortsætter på projektets facebookside

Hvad gør vi med haveaffaldet?

Hvad gør vi med haveaffaldet?

Udgivet af Foreningen Genskabet 2022.

Tekst og grafisk tilrettelæggelse: Siri Reiter

Foto: Siri Reiter (hvor ikke andre er krediteret)

Du kan selv lave biokul

Biokul er en kraftfuld gødning og kulstofbinder – og du kan selv lave det

Biokul er organisk materiale, som er brændt til kul. Afbrændingen skal ske i et iltfattigt miljø, hvor man sikrer, at kun gasserne brændes af. Resultatet er rent kulstof, som forbliver stabilt i hundredevis af år.

Biokul kan derfor være med til at modvirke klimaforandringerne, når man kommer det i jorden. Samtidig er det et meget kraftfuldt jordforbedringsmiddel, specielt når det bliver beriget med næring.

Du kan selv lave biokul i en gammel kagedåse eller jerngryde med låg i en brændeovn eller i et bål. Slå et lille hul i låget, så gassen kan komme ud under brændingen. Fyld dåsen med helt tørt organisk materiale, fx grankogler, grenstykker, kviste – eller knogler. Når der er godt gang i ilden, stiller du kagedåsen ind i midten. Når alt er slukket og det hele er kølet af, kan du hælde det forkullede materiale ud af dåsen.

Før du kommer biokullet i dit bed, må det beriges med næringsstoffer. De mikroskopiske hulrum i kullet suger gødning til sig og frigiver den gradvist igen til gavn for mikroorganismer og planter.

Lad kullet trække i urin eller kompostvand, lavet af fx brændenælder, og stød det bagefter med en stok. Eller stød det først og kom det i din kompostbunke eller i hønsegården, hvis du har sådan en.

Lav din egen havekompost

Det grønne, våde: Græsafklip, ukrudt, nedfaldsfrugt, friske blade, køkkenaffald.

Det brune, tørre: Visne blade, kviste, tørre stængler, savsmuld, brugte teblade og kaffegrums, ja, også papir fra fx æggebakker eller køkkenrulle.

Katalysatorer: Møg fra husdyr (ikke hund og kat) og urin sætter gang i omsætningen i kompostbunken.

Brændenælder og kulsukker kan have lignende effekt, men der skal meget til!

Brug 2 dele grønt til 1 del brunt. Jo mere findelt materialet er, jo hurtigere går omsætningen. Vand komposten, vend den og tramp rundt i den nu og da. Den må godt være så våd, at en dråbe væde kan klemmes ud af den, men ikke mere. Fuld omsætning af komposten tager ca. 2 år.

Aske og biokul er også fint at komme i komposten.

Ormene skal nok komme af sig selv.

Byg en kompostbeholder af paller

Byg kompostbeholderen et let tilgængeligt sted med skygge eller halvskygge.

Fire rafter, regler eller lægter med en tykkelse på ca. 7 cm og en længde på ca. 170 cm udgør hjørnestolperne. Sæt dem ned i mindst 60 cm's dybde. Brug evt. et pælebor. Stamp dem godt fast!

Skrue tre paller uden på bagsiden og siderne med bunden udad. Forsiden består af løse brædder, som let kan fjernes, så du kan komme til. Sæt to ekstra stolper fortil for at holde dem på plads.

Beholderen fores indvendigt med pap for at undgå udtørring af kompostbunken.

Det er praktisk med tre rum: Et til løbende påfyldning af frisk haveaffald, et med hvilende kompost og et med færdig kompost. Du kan starte med et rum og bygge til efterhånden som du får brug for det.

Kvashegnet sluger mere end du tror

Kvashegn kan give læ til mennesker og ikke mindst planter i en åben og forblæst have, men et højt kvashegn kræver en beskyttet placering for at modstå storme.

Stolperne afgør dit kvashegns udseende og holdbarhed. Rafter, stokke eller indkøbte stolper i hårdt træ kan bruges. (Undgå trykimprægneret træ). Tykkelsen skal helst være mindst 7 cm til en højde på 1 meter.

Sæt stolperne parvis i mindst 60 cm dybde.

Ønsker du et meget højt kvashegn, skal du bruge kraftigere stolper og sætte dem ned i 80 cm dybde.

En god bredde er 80 cm. Lad afstanden mellem stolpeparrene være ca. 1 m. Sørg for at sætte stolperne lodret, og så de rager lige langt op. Brug en stok til at stampe omkring stolperne.

Kvashegn og rotter

Det er en udbredt misforståelse at kvashegn tiltrækker rotter; kvashegn i sig selv giver ikke rotter. Det gør derimod foder til eksempelvis vildfugle eller høns. Så pas på overfodring!

Kvashegn og brandfare

Kvashegn udgør ikke større brandfare end eksempelvis grenbunker eller brændestakke i haven.

Opfør kvashegn i passende afstand fra bygninger, hold dem fri for tørt græs omkring og brug sund fornuft.

Selvantænding er ikke sandsynligt ved kvashegn med en tykkelse under en meter.

Kvashegnet forbedrer ikke blot mikroklimaet i haven, men fastholder også en stor mængde kulstof i længere tid – også i jorden under hegnet – og forbedrer levevilkårene for insekter, småfugle og andre smådyr.

Kvashegnsbyggeri på Orø, hvor et lege- og hyggemiljø er ved at blive bygget op i et idrætsområde med boldbaner, og et ældre kvashegn fra Skovhaven på Hestebedgård.

Hvad pokker er et hügélbed?

Et hügélbed er en klimasmart måde at bruge sit haveaffald. Kulstoffet i veddet optages af svampe og planter direkte i jorden uden at blive frigivet til atmosfæren. Det organiske materiale i bedet holder på regnvandet som en svamp og giver et godt miljø for planterne at trives i mange år fremover.

Hügél betyder høj, men et hügélbed er ikke det samme som et højbed. Udformningen kan være som en rundhøj, en halvcirkel eller en aflang vold, som i det danske klima helst skal vende syd-nordvendt, så begge sider får sol.

Anlæggelsen af et stort hügélbed på Pilegården Orø.

Den letteste måde at beskrive et hügkelbed er ved at beskrive hvordan det anlægges.

Først graves ud hvor bedet skal være. Lad hullet være et spadestik dybt. Her vises er et ret stort bed, hvor der var en mini-graver til hjælp, men det kan selvfølgelig graves med håndkraft.

I bunden lægges træstammer, rødder eller grene. Det kan være en måde at bruge gammelt brænde, som har mistet sin brændværdi, rådne stolper o.lign. Helst bygges bedet op af blandet friskt og gammelt træ.

Næste lag er kompostjord, smågrene, blade og evt. dyremøg og biokul.

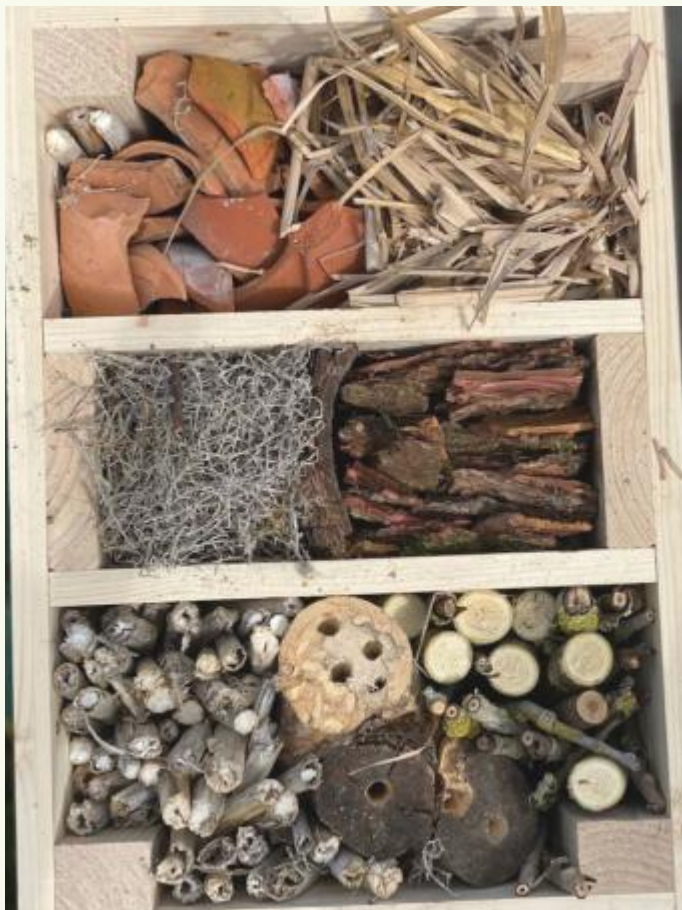
Det dækkes så med den jord der blev gravet op, og til sidst med et godt lag jorddække, fx flis eller tang. Gerne op til 20 cm i tykkelse.

Plant bedet til så hurtigt som muligt med flerårige planter, fx jordbær eller krydderurter.

Insekthotel

Giv de flyvende insekter optimale forhold i din have eller på din altan.

Insekthoteller kan være med til at øge den svindende bestand af flyvende insekter som bier og sommerfugle, hvis de indrettes optimalt til dem.

Rammerne kan have mange former og størrelser – fra små huse til hele vægge i haven.

Flyvende insekter

Flyvende insekter har brug for at det er varmt og tørt, så derfor bør insekthoteller til dem anbringes hvor der er sol, ly og læ.

Wilde biers bo placeres i en højde på 100-120 cm fra jorden. Dybden bør være mindst 15 cm og skal have en bagvæg. Det er desuden en god idé at sætte hønsetråd foran på hotellet, så de forskellige ting, du har fyldt i det, ikke blæses væk, eller plyndres af fugle. Bierne lægger æg i boet i foråret og plejer de voksende larver sommeren igennem, indtil de forpupper sig i boet til næste forsommer. Lav med fordel flere bihoteller, da mange vilde bier lever enkeltvis.

Hule rør, fx af siv, tagrør eller bambus, løvtræ med borede huller (bør ikke hele vejen igennem), grene med marv, (fx hyld el. brombær), blanding af ler og sand, potteskår og muslingeskaller.

Humblebier kan lide en flad, lukket kasse i læ tæt på jorden, løst foret med tørt græs, en gammel muserede eller uld i midten og et hul til indflyvning på størrelse med en tikrone og et eller flere mindre huller for ventilation.

Sommerfugle har brug for lukkede hulrum foret med halm eller visne blade at overvintre i.

Biller og småkryb

Fugtighed, skygge og jordkontakt er idéelle omgivelser for havens biller og kryb. Stakke af paller med forskelligt fyld i hulrummene er velegnede billehoteller.

Grankogler, mos, træstykker med huller, visne blade, bambuspinde, uld, bark og hø er guf for de krybende insekter.

Bundter af rør kan også være glimrende krible-krablehoteller på havens skyggefulde steder.

Fotos fra en workshop, hvor deltagerne byggede insekthoteller op med eget medbragt haveaffald i færdigbyggede rammer.

Foto: Niels B. Larsen, herover: Cathrine Dolleris.

Brug haveaffaldet kreativt

Byg havelåger, espaliers eller ren kunst

Træet skal være friskt og redskaberne skarpe for at få den største arbejdsglæde og tilfredshed med resultatet.

Fotos på denne side er fra et kursus på Hestebedgård.

Foto: Cathrine Dolleris og Daniel Nørgaard.

Fotos herover er fra en workshop med landskabskunst.

Jorrdække

Det allersimpleste du kan gøre med dit ukrudt og afklip er at lade de visne plantedele ligge som jorrdække i bedene og blive nedbrudt der. Brug planterester uden frø. Et jorrdække holder på fugten i jorden. Mikrolivet nedbryder efterhånden jorrdækket og frigiver således næringsstoffer til både planter, svampe, bakterier m.v. Et lag på 20 cm er passende.

Græsafklip, ukrudtstoppe og bladgrønt kan bruges som det er. Smågrene og stængler klippes i mindre stykker med rosensaks eller hæksesaks, hvis man vil have omsætningen til at gå hurtigere. Lidt kraftigere hækafklip kan klippes i småstykker og lægges under hækken.

Vil du findele lidt større mængder på en gang, kan du køre henover det med en plæneklipper eller bruge en kompostkværn.

Flis

Flis af træ er et godt jorrdække, og kan bruges både i bede og på gangstier. Desuden er flis et glimrende indslag i din kompost.

Gå evt. nogle naboer sammen om at leje en flishugger, stor eller lille, i nogle dage. I kan også købe en og lade den gå på omgang. Valget handler blandt andet om hvilken slags flis I ønsker, og hvad I vil bruge den til.

Husk høreværn og visir!

Kompostkværn

En kompostkværn er kun til grove plantestængler og kviste.

Flishugger

Flishuggeren klarer grene med en tykkelse på op til 8 cm i diameter.

Sammen om en grejbank

Det kan give god mening at gå sammen med dine naboer om at lave en fælles grejbank med diverse motorredskaber, fx i en grundejerforening.

I grejbanken kan fx indgå jordbor, motorsav og flishugger. Sikkerheden skal være i orden, så glem ikke at indkøbe og bruge visir og høreværn, og ved motorsav også skærebukser og sikkerhedsstøvler.

Aftal på forhånd hvordan vedligeholdelsen skal foregå, og hvem der er ansvarlig for den – helst et par stykker. Det er en temperamentssag om I ønsker at betale et fast beløb løbende, eller om I vil dele udgifterne efterhånden som de opstår. Der er fordele og ulemper ved begge fremgangsmåder, og det vigtigste er at I er enige om det fra begyndelsen.

*Flishugger til erhvervsbrug
fra en flisningsdag ved
Orø Genbrugsplads.*

Hvad gør vi med haveaffaldet?

Her får du inspiration og erfaringer fra projektet "Lokal værdiskabelse af haveaffald" på Orø.

Projektgruppen har på to et halvt år etableret grejbank, arrangeret flisningsdag, kurser, workshops og foredrag og bygget kvashegn mm.

Projektet er iværksat af Foreningen Genskabet, som arbejder for at nedbringe mængden af affald på Orø, og har involveret en række andre foreninger og virksomheder på øen.

Projektet har modtaget Ø-støttemidler fra Erhvervsstyrelsen og puljemidler fra Holbæk Kommune, som desuden, sammen med Fors A/S, har støttet publikationen.

